

Eindtermen KSE-4

POLITIEKE BESLUITVORMING

1. De kandidaat kan:

1.1 Macht herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden geven van machtsmiddelen, zoals: positie, kennis, vaardigheden, aantal;
- formele en informele macht herkennen;
- het verschil tussen macht en gezag herkennen en verschillende soorten gezag herkennen.

1.2 Uitleggen wat de betekenis van regels is voor het samenleven van mensen.

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden noemen van geschreven en ongeschreven regels;
- in concrete situaties regels beoordelen op effectiviteit en wenselijkheid;
- aan de hand van voorbeelden verduidelijken welke factoren (zoals: normbesef, sociale controle, beloning, straf) een rol spelen bij het naleven van regels;
- met voorbeelden uitleggen dat regels tijd- en plaatsgebonden zijn;
- voorbeelden noemen van rechten en plichten van jongeren en voor gegeven eenvoudige situaties aangeven van welke wettelijke regelingen sprake is.

1.3 Voorbeelden geven van mogelijkheden die individuele burgers hebben om invloed uit te oefenen op politieke besluitvormingsprocessen.

In dat verband kan hij/zij:

- met voorbeelden duidelijk maken hoe je de massamedia kunt gebruiken bij het doorsluizen van onderwerpen voor de politieke agenda;
- machtsmiddelen van actie- en pressiegroepen herkennen en beoordelen;
- aangeven welke functies politieke partijen hebben;
- gegeven standpunten van politieke partijen in verband brengen met politieke stromingen zoals liberalisme, sociaal democratie, christen democratie en rechts extremisme;
- herkennen dat politieke besluiten vaak het gevolg zijn van een compromis;
- de mogelijkheid van het individueel benaderen van politici (machthebbers) herkennen en beoordelen;
- een eigen standpunt weergeven over de mogelijkheid die individuele burgers hebben om invloed uit te oefenen op politieke besluitvormingsprocessen.

1.4 Kenmerken van een parlementaire democratie herkennen en beschrijven

In dat verband kan hij/zij:

- verschillen herkennen tussen een democratische rechtsstaat en een dictatoriaal politiek systeem;
- voorbeelden geven van grondrechten;
- uitleggen dat gezag en macht van politici worden gelegitimeerd door de wet;
- uitleggen dat er vrije verkiezingen zijn en dat er algemeen kiesrecht is;
- actuele voorbeelden noemen van besluiten die met meerderheid van stemmen zijn genomen maar waarbij rekening met minderheden is gehouden.

1.5 Vanuit de politiek-juridische invalshoek sociale en maatschappelijke vraagstukken benaderen.

In dat verband kan hij/zij bij een gegeven eenvoudige situatie aangeven

- welke machtsmiddelen de groep, met overeenkomstige belangen/waarden als hem/haar, heeft;
- welke machtsmiddelen anderen met tegengestelde belangen/waarden hebben;
- welke machtsmiddelen de overheid heeft.

2. De kandidaat kan:

2.1 Kenmerken en functioneren van een parlementaire democratie in een rechtsstaat herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- verschillen beschrijven tussen een democratische rechtsstaat en een dictatoriaal politiek systeem;
- herkennen wat de taken van regering en parlement zijn en wat de verhouding tussen beide is;
- voorbeelden geven van de rol die de overheid speelt op de verschillende terreinen;
- voorbeelden herkennen van knelpunten in het functioneren van het politieke besluitvormingsproces en voorstellen voor verbeteringen noemen.

2.2 Uitleggen op welke wijze overheidsbeleid tot stand komt.

In dat verband kan hij/zij:

- uitleggen wanneer er sprake is van een politiek probleem;
- uitleggen waarom politieke besluiten vaak het gevolg zijn van het sluiten van compromissen;
- herkennen/uitleggen welke rol regering en parlement, respectievelijk B&W en gemeenteraad, spelen in het landelijke respectievelijk lokale politieke besluitvormingsproces en daarnaast omschrijven op welke wijze massamedia, ambtenaren, politieke partijen een rol in dat proces kunnen spelen.

2.3 Mogelijkheden beschrijven om de politieke besluitvorming te beïnvloeden

In dat verband kan hij/zij:

- mogelijkheden noemen die individuele burgers en belangen- of pressiegroepen hebben om invloed uit te oefenen op politieke besluitvormingsprocessen;
- uitleggen waarom maatschappelijke groepen verschillen in de mogelijkheden die zij hebben om de politieke besluitvorming te beïnvloeden.

2.4 In gegeven standpunten de uitgangspunten herkennen van politieke partijen en stromingen.

Hierbij onderscheidt hij/zij de volgende politieke stromingen en partijen:

- de liberale stroming en partijen;
- de sociaaldemocratische stroming en partijen;
- de christendemocratische stroming en partijen;
- de rechtsextremistische stroming.

2.5 Vanuit de politiek juridische invalshoek een maatschappelijk vraagstuk (binnen de eigen gemeente) benaderen.

In dat verband kan hij/zij:

- informatie verzamelen over een zelf gekozen maatschappelijk vraagstuk (binnen de eigen gemeente);
- aangeven wat het huidige beleid ten aanzien van dit vraagstuk is;
- aangeven welke groeperingen betrokken zijn bij het vraagstuk en wat voor standpunt zij innemen;
- aangeven welke visies de bij het vraagstuk betrokken groeperingen hebben;
- aangeven welke mogelijkheden de verschillende groeperingen hebben om het beleid ten aanzien van het vraagstuk te beïnvloeden;
- aangeven welk standpunt hij/zij zelf inneemt ten aanzien van het vraagstuk.

MASSAMEDIA

3. De kandidaat kan:

3.1 Aangeven dat selectieve waarneming een rol speelt in het proces van beeld- en meningsvorming.

In dat verband kan hij/zij:

- uitleggen dat het door de media dagelijks gepresenteerde nieuws het resultaat is van selectieprocessen;
- uitleggen dat hij/zij zelf uit informatie een selectie maakt vanuit zijn /haar achtergrond, waarden en normen.

3.2 Uitingen ten aanzien van vooroordelen en discriminatie ten aanzien van jongens en meisjes herkennen en benoemen.

In dat verband kan hij/zij:

- verschillen tussen feiten en meningen ten aanzien van rolpatronen herkennen en benoemen;
- uitleggen welke oorzaken ten grondslag liggen aan de beeldvorming ten aanzien van jongens en meisjes zoals: socialisatieproces, maatschappelijke positie, rol van de media;
- aangeven dat de verwachtingen ten aanzien van mannen en vrouwen tijd- en plaatsgebonden zijn.

3.3 Aangeven op welke wijze men uitingen van vooroordelen en discriminatie tegemoet kan treden vanuit het beginsel van gelijkwaardigheid en respect.

In dat verband kan hij/zij:

- vooroordelen en discriminatie herkennen;
- oorzaken van discriminatie noemen en de gevolgen beschrijven die discriminatie heeft voor individuen en groepen in de samenleving;
- mogelijkheden beschrijven die de overheid en organisaties hebben om op effectieve wijze vooroordelen en discriminatie tegemoet te treden en te voorkomen;
- verwoorden hoe hij/zij zelf en anderen uitingen van vooroordelen en discriminatie tegemoet kunnen treden vanuit het beginsel van gelijkwaardigheid en respect.

4. De kandidaat kan:

4.1 De betekenis van massamedia voor de samenleving herkennen *en beschrijven*.

In dat verband kan hij/zij:

- onderscheid maken in verschillende soorten massamedia;
- beschrijven welke functies massamedia vervullen;
- voorbeelden herkennen/noemen van terreinen waarop massamedia een centrale rol spelen zoals democratische besluitvorming, cultuuroverdracht, vrijetijdsbesteding;
- uitleggen welke gevolgen technologische ontwikkelingen op (interactieve) massamedia hebben.

4.2 Factoren en ontwikkelingen herkennen en noemen die van invloed zijn op inhoud en programmering van massamedia.

In dat verband kan hij/zij:

- herkennen/uitleggen dat het overheidsbeleid stoelt op het grondwettelijke recht van vrijheid van meningsuiting en van persvrijheid en op het belang van pluriformiteit van de pers voor de democratie;
- herkennen welke invloed commerciële belangen kunnen hebben op de informatievoorziening, inhoud en programmering van de media;
- verschillen in doelstellingen, financiering en programmering herkennen/en uitleggen tussen (en binnen) publieke omroeporganisaties en commerciële omroeporganisaties.

4.3 Nieuwsvoorziening kritisch beoordelen.

In dat verband kan hij/zij:

- uitleggen dat de nieuwsvoorziening in de media het resultaat is van selectieprocessen;
- verschillende (vormen van) berichtgeving vergelijken met betrekking tot de vraag of deze meer of minder objectief (zijn) is.

4.4 Beargumenteren in hoeverre er sprake is van beïnvloeding door massamedia.

In dat verband kan hij/zij:

- in voorbeelden de rol herkennen die media kunnen vervullen bij beeldvorming (w.o. vooroordelen en stereotypen) en bij de overdracht van waarden en normen;
- uitspraken over de vraag in hoeverre massamedia mensen kunnen beïnvloeden, in verband brengen met de belangrijkste theorieën hierover;
- de agendafunctie van massamedia herkennen en verduidelijken in voorbeelden;
- uitleggen dat media (op het gebied van amusement) een beeld van de werkelijkheid presenteren en niet de werkelijkheid.

4.5 Informatie vergelijken die gegeven wordt door verschillende media.

In dat verband kan hij/zij verschillen herkennen in:

- doelgroep zoals: sociale klasse, opleidingsniveau lezers;
- inhoud, zoals aandacht voor human interest, beleidsontwikkelingen, verstrooiing;
- vorm;
- identiteit of levensbeschouwing.

MULTICULTURELE SAMENLEVING / CULTUUR & SOCIALISATIE

5. De kandidaat kan:

5.1 De invloed van het socialisatieproces herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- met voorbeelden verduidelijken dat ontwikkeling en gedrag van personen door zowel maatschappelijke ("aangeleerde") als door biologische/genetische factoren bepaald wordt;
- uitleggen welke instituties een rol spelen bij het socialisatieproces;
- beschrijven hoe beïnvloedingsprocessen zoals belonen/straffen, imitatie en identificatie een rol spelen bij de socialisatie;
- beschrijven wat onder waarden en normen wordt verstaan en in aangeboden materiaal waarden en normen herkennen die het gedrag van mensen bepalen.

5.2 De betekenis van subculturen herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- typen subculturen onderscheiden en verschillen in oriëntaties tussen deze groepen herkennen;
- motieven voor en betekenis van het behoren tot subculturen beschrijven;
- verwoorden in hoeverre het gedrag van mensen bepaald wordt door een subcultuur.

5.3 De betekenis van onderwijs als socialiserende institutie herkennen.

In dat verband kan hij/zij:

- functies van onderwijs in de samenleving beschrijven en herkennen zoals beroepsvoorbereiding, selectie, cultuuroverdracht, emancipatie en persoonlijkheidsvorming;
- uitleggen waarom het onderwijs een steeds belangrijker functie in het socialisatieproces heeft gekregen;
- uitleggen dat het sociaal milieu van invloed kan zijn op de kansen in het onderwijs;
- uitleggen dat het onderwijs van invloed kan zijn op de eigen ontwikkelingskansen en toekomstmogelijkheden.

5.4 Vanuit de sociaal-culturele invalshoek sociale en maatschappelijke vraagstukken benaderen.

In dat verband kan hij/zij bij een gegeven eenvoudige situatie aangeven:

- welke waarden hij/zij gemeenschappelijk met anderen heeft;
- welke tegengestelde waarden anderen kunnen hebben;
- welke normen hij/zij gemeenschappelijk met anderen heeft;
- welke normen voor anderen gelden.

6. De kandidaat kan:

6.1 Nederland typeren als multiculturele samenleving

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden noemen van in het recente verleden naar Nederland gekomen groepen migranten en verschillen beschrijven in het proces van inpassing in de Nederlandse samenleving bij de verschillende groepen migranten;
- van de grootste groepen allochtonen binnen de Nederlandse samenleving globaal de omvang aangeven en de motieven noemen voor hun komst naar Nederland;
- sociale en politieke problemen die samenhangen met het multiculturele karakter van de samenleving herkennen en beschrijven.

6.2 Het overheidsbeleid ten aanzien van migratie en maatschappelijke positie van allochtone groepen herkennen en beschrijven en verschillende visies daarop onderscheiden

In dat verband kan hij/zij:

- uitleggen dat het beleid ten aanzien van allochtonen en vreemdelingen/asielzoekers gebaseerd is op de Grondwet, de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en internationale verdragen;
- de hoofdlijnen van het toelatingsbeleid noemen en argumenten noemen voor en tegen een meer of minder restrictief toelatingsbeleid;
- mogelijkheden noemen ter bevordering van maatschappelijke integratie van allochtone groepen.

6.3 De sociaal-economische positie van allochtone groepen beschrijven en verklaren.

In dat verband kan hij/zij:

- de positie van allochtone groepen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs noemen/ vergelijken met die van autochtone groepen en uitleggen wat daarvan de achtergronden en oorzaken zijn;
- voorbeelden geven van mogelijke maatregelen die de overheid zou kunnen nemen om de achterstandspositie van allochtone groepen op de arbeidsmarkt en in het onderwijs te verbeteren.

6.4 De culturele differentiatie in Nederland beschrijven en enkele ontwikkelingen daarin noemen.

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden geven van overeenkomsten en verschillen binnen en tussen de culturen van allochtonen en van autochtonen en in voorbeelden uitleggen welke waarden daaraan ten grondslag liggen;
- met voorbeelden duidelijk maken dat maatschappelijke groepen die in aanraking komen met elkaars cultuur, elementen van die cultuur overnemen;
- mogelijke gevolgen voor allochtone jongeren herkennen die opgroeien in een situatie waarin zij te maken hebben met de invloeden en verwachtingen van verschillende culturen.

6.5 Aangeven op welke wijze men uitingen van vooroordelen en discriminatie tegemoet kan treden vanuit het beginsel van gelijkwaardigheid en respect

In dat verband kan hij/zij:

- vooroordelen en stereotypen herkennen;
- het verband tussen vooroordelen en discriminatie verklaren;
- oorzaken van discriminatie noemen en de gevolgen herkennen/beschrijven die discriminatie heeft voor individuen en groepen in de samenleving;
- mogelijkheden beschrijven die de overheid en organisaties hebben om op effectieve wijze vooroordelen en discriminatie tegemoet te treden en te voorkomen;
- verwoorden hoe hij/zij zelf en anderen uitingen van vooroordelen en discriminatie tegemoet kunnen treden vanuit het beginsel van gelijkwaardigheid en respect.

6.6 Een maatschappelijk vraagstuk binnen het domein multiculturele samenleving vanuit de sociaal culturele invalshoek benaderen.

In dat verband kan hij/zij:

- informatie verzamelen over een zelf gekozen vraagstuk binnen het domein multiculturele samenleving;
- aangeven welke verschillende waarden en normen de bij het vraagstuk betrokken groeperingen hebben.

MENS & WERK / SOCIALE VERSCHILLEN

7. De kandidaat kan:

7.1 Het bestaan van sociale stratificatie herkennen en verklaren.

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden geven van verschillen in inkomen, status en macht;
- factoren die van invloed kunnen zijn op het ontstaan van sociale ongelijkheid (zoals: ongelijkheid in inkomen, verschillen in vooropleiding, sociaal milieu, sekse, etnische afkomst) herkennen.

7.2 Uitleggen dat in een gestratificeerde samenleving sprake kan zijn van sociale mobiliteit.

In dat verband kan hij/zij:

- een onderscheid maken tussen verworven en toegeschreven maatschappelijke posities en verklaren waarom in een rationele samenleving individuele capaciteiten steeds meer de maatschappelijke positie van mensen bepalen;
- voorbeelden geven van verticale sociale mobiliteit;
- voorbeelden noemen die de sociale mobiliteit kunnen versterken of verminderen, zoals sociaal milieu, onderwijs, aanleg, overheidsbeleid.

7.3 Aangeven dat mensen vanuit hun maatschappelijke posities belangen hebben.

In dat verband kan hij/zij:

- maatschappelijke posities met bijbehorende belangen herkennen en in concrete situaties tegengestelde en overeenkomstige belangen benoemen;
- individuele en collectieve belangen onderscheiden
- uitleggen waarom belangengroepen zich organiseren in belangenorganisaties;
- uitleggen welke middelen er zijn om voor belangen op te komen in overleg en conflictsituaties.

7.4 Overheidsbeleid ten aanzien van sociale ongelijkheid beschrijven en verklaren.

In dat verband kan hij/zij:

- voorbeelden geven van maatregelen die zijn bedoeld voor het verbeteren van de positie van zwakke groepen in de samenleving, zoals: positieve actie, sociale voorzieningen, voorlichting, onderwijsvoorzieningen;
- opvattingen beschrijven van maatschappelijke en politieke stromingen over de rol die de overheid zou moeten spelen op het terrein van sociale ongelijkheid;
- een eigen standpunt weergeven over de rol van de overheid ten aanzien van sociale ongelijkheid.

7.5 Vanuit de sociaal economische invalshoek sociale en maatschappelijke vraagstukken benaderen.

In dat verband kan hij/zij bij een gegeven eenvoudige situatie aangeven:

- wat de maatschappelijke positie is die hij/zij inneemt en welke belangen erbij horen;
- welke belangen hij/zij gemeenschappelijk met anderen heeft;
- welke tegengestelde belangen anderen kunnen hebben.

8. De kandidaat kan:

8.1 De maatschappelijke functies en waardering van arbeid herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- functies en betekenissen die betaalde en onbetaalde arbeid kan hebben voor individuen en voor de samenleving noemen/verklaren;
- factoren herkennen die bepalen waarom de verschillende soorten werk verschillend worden gewaardeerd en beloond.

8.2 Factoren noemen en herkennen die van invloed kunnen zijn op de cultuur van een bedrijf.

In dat verband kan hij/zij:

- aspecten van een bedrijfscultuur noemen;
- verschillende sociale rollen binnen de werksituaties herkennen;
- verschillende stijlen van leiderschap in bedrijfsorganisaties herkennen;
- een standpunt bepalen ten aanzien van ethische codes of principes binnen het beroepenveld zorg en welzijn.

8.3 De rol van de overheid op het gebied van arbeid en de problematiek van de verzorgingsstaat herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- uitleggen wat wordt bedoeld met een verzorgingsstaat en oorzaken noemen waardoor deze ter discussie is komen te staan;
- opvattingen beschrijven van grote maatschappelijke en politieke stromingen over de rol die de overheid zou moeten spelen op het terrein van arbeid en de daarmee samenhangende sociale en economische verhoudingen;
- voorbeelden noemen van overheidsregels op het gebied van arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden en medezeggenschap;

- voorbeelden noemen van sociale verzekeringen en sociale voorzieningen en voor een gegeven eenvoudige situatie aangeven op welke uitkering burgers aanspraak kunnen maken.

8.4 De gevolgen van arbeidsverdeling herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- het verschijnsel maatschappelijke arbeidsverdeling noemen en herkennen;
- herkennen/uitleggen welke invloed maatschappelijke arbeidsverdeling heeft op de sociale ongelijkheid in de samenleving.

8.5 Een beschrijving geven van de arbeidsverhoudingen in Nederland.

In dat verband kan hij/zij:

- binnen de Nederlandse arbeidsverhoudingen verschillende belangen en belangenorganisaties herkennen en aangeven welke middelen er zijn om voor belangen op te komen in overleg- en conflictsituaties.

8.6 Oorzaken en gevolgen van veranderingen op de arbeidsmarkt noemen/verklaren.

In dat verband kan hij/zij:

- oorzaken noemen van werkloosheid en mogelijke gevolgen van werkloosheid herkennen/beschrijven voor een individu en voor de samenleving;
- uitleggen welke gevolgen mechanisering, automatisering en informatisering hebben voor de werkgelegenheid en voor de inhoud en kwaliteit van het werk;
- de relatief slechte positie verklaren van enkele groepen op de arbeidsmarkt en maatregelen noemen ter verbetering van hun positie op de arbeidsmarkt;
- voorbeelden noemen van flexibilisering van arbeid en aangeven voor welke groeperingen in de samenleving deze flexibilisering gunstig of ongunstig is;
- enkele overheidsmaatregelen ter bevordering van werkgelegenheid noemen en uitleggen waarom deze effectief kunnen zijn.

8.7 Een maatschappelijk vraagstuk binnen het domein mens en werk vanuit de sociaal economische invalshoek benaderen.

In dat verband kan hij/zij:

- informatie verzamelen over een zelf gekozen vraagstuk binnen het domein mens en werk;
- aangeven welke (tegengestelde) belangen de bij het vraagstuk betrokken groeperingen hebben;
- aangeven welke machtsmiddelen de bij het vraagstuk betrokken groeperingen hebben om (binnen de gegeven sociaal economische structuur) voor hun belangen op te komen.
- aangeven welk standpunt hij/zij inneemt ten aanzien van het vraagstuk.

CRIMINALITEIT EN RECHTSSTAAT

9. De kandidaat kan:

9.1 Aard en omvang van criminaliteit als maatschappelijk probleem herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- aard, omvang en ontwikkeling van criminaliteit herkennen en beschrijven als sociaal en politiek probleem;
- voorbeelden geven van veranderingen in opvattingen in de loop der tijd over rechtsregels, het overtreden ervan en het bestraffen ervan;
- kanttekeningen plaatsen bij beeldvorming rond criminaliteit en bij conclusies uit cijfers/statistieken op basis van verschillende methoden van onderzoek naar criminaliteit;
- met voorbeelden verduidelijken in hoeverre het sociale milieu van invloed kan zijn bij opsporing en berechting van verdachten.

9.2 De principes van de rechtsstaat herkennen in straf- en procesrecht.

In dat verband kan hij/zij:

- de kenmerken van een rechtsstaat herkennen in de Nederlandse wetgeving rond criminaliteit;
- in de Nederlandse wetgeving ten aanzien van strafrecht de uitgangspunten herkennen betreffende de vraag welk gedrag strafbaar is;
- beschrijven op welke wijze in de rechtspraak in de Nederlandse rechtsstaat de rechten van burgers zijn gewaarborgd bij opsporing en vervolging.

9.3 Oorzaken van criminaliteit herkennen en beschrijven.

In dat verband kan hij/zij:

- verschillende factoren die van invloed kunnen zijn op het ontstaan en de toename van criminaliteit herkennen en beschrijven;
- verklaren waarom bepaalde vormen van criminaliteit meer of minder in maatschappelijke groepen voorkomen.

9.4 Voorbeelden geven van mogelijke beleidsmaatregelen van landelijke en lokale overheid ter bestrijding, preventie en aanpak van de verschillende vormen van criminaliteit.

In dat verband kan hij/zij:

- de doelen en functies van verschillende soorten straffen en maatregelen onderscheiden;
- met behulp van voorbeelden verduidelijken hoe in het strafrecht en in het strafproces rekening wordt gehouden met de ernst van het gepleegde delict, de situatie waarin het plaats vond en met de achtergronden en persoonlijke eigenschappen van de dader;
- mogelijke maatregelen beoordelen op effectiviteit en wenselijkheid.

VAARDIGHEDEN & BENADERINGSWIJZEN

De kandidaat kan:

1. De principes en procedures die kenmerkend zijn voor de benaderingswijze van het vak maatschappijleer toepassen op een maatschappelijk vraagstuk.

Vanuit de politiek-juridische invalshoek:

- de machtsmiddelen van de verschillende maatschappelijke groeperingen benoemen;
- de machtsmiddelen van de overheid benoemen.

Vanuit de sociaaleconomische invalshoek:

- de maatschappelijke positie van de verschillende maatschappelijke groeperingen onderscheiden;
- het verband aangeven tussen de maatschappelijke positie van een groepering en hun belangen;
- de belangen die mensen gemeenschappelijk hebben benoemen;
- tegengestelde belangen benoemen.

Vanuit de sociaal-culturele invalshoek:

- de verschillende maatschappelijke groeperingen onderscheiden en hun opvattingen ten aanzien van een maatschappelijk vraagstuk;
- de waarden en normen onderscheiden die groeperingen hebben;
- onderscheiden welke tegengestelde waarden en normen groeperingen hebben.

Vanuit de veranderings- en vergelijkende invalshoek:

- maatschappelijke vraagstukken in het perspectief van sociale veranderingen en in vergelijking met andere samenlevingen zien.

2. Een standpunt formuleren met betrekking tot een concreet maatschappelijk vraagstuk en hier argumenten voor geven.

De kandidaat kan:

1. Ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken verschillende typen vragen herkennen en zo zelfstandig mogelijk formuleren.

- onderscheid maken in beschrijvende, verklarende en waarderende vragen;

2. Bij gegeven of zelf geformuleerde vragen ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken informatie verwerven.

- bepalen welke (soort) informatie nodig is;
- geschikte informatiebronnen inventariseren;
- relevante informatie selecteren lettend op bruikbaarheid, betrouwbaarheid, objectiviteit en representativiteit;
- gebruik maken van verschillende informatiebronnen: teksten, beelden, cijfers en eenvoudig statistisch materiaal, en personen door middel van interview en enquête.

3. Zelf verzamelde of aangereikte informatie verwerken.

- gegevens ordenen, vergelijken en zo nodig bewerken;
- aangereikte informatie beoordelen op bruikbaarheid betrouwbaarheid en representativiteit;
- gegevens analyseren en een beredeneerde conclusie en/of een beargumenteerd standpunt formuleren.

4. De principes en procedures die kenmerkend zijn voor de benaderingswijze van het vak

maatschappijleer toepassen op een maatschappelijk vraagstuk.

- de maatschappelijke en politieke aspecten, omvang en oorzaken ervan omschrijven;
 - de maatschappelijke groepen noemen die daarbij betrokken zijn en hun positie aangeven;
 - voor deze maatschappelijke groepen aangeven welke belangen en (normatieve) opvattingen zij hebben ten aanzien van het betreffende vraagstuk;
 - beschrijven welk beleid en regelgeving er voor dit maatschappelijk vraagstuk bestaat en andere beleidsopties beschrijven;
 - beschrijven en beargumenteren welke oplossingen hij/zij ziet ten aanzien van het (deel)vraagstuk.
5. Een standpunt formuleren met betrekking tot een concreet maatschappelijk vraagstuk en hier argumenten voor geven.
 6. Informatievaardigheden en benaderingswijze van maatschappijleer zo zelfstandig mogelijk toepassen bij het uitvoeren van eenvoudige (onderzoeks)opdrachten.
 7. (Samen met anderen) het resultaat van een leeractiviteit gepast presenteren.
 8. Resultaten van een leeractiviteit overdragen aan anderen.
 - een verslag van beperkte omvang schrijven als basis voor een schriftelijke, mondelinge of audiovisuele presentatie;
 - een geëigend medium kiezen en gebruiken, rekening houdend met *doel*, *doelgroep*, en randvoorwaarden als beschikbare tijd en middelen.
 9. Informatievaardigheden en benaderingswijze van maatschappijleer zo zelfstandig mogelijk toepassen bij het uitvoeren van eenvoudige onderzoeksopdrachten.

De kandidaat kan:

1. Aangeven waarom er sprake is van een maatschappelijk vraagstuk.
2. Inventariseren welke politiek-juridische, sociaaleconomische en sociaal-culturele aspecten aan het vraagstuk verbonden zijn.
3. Analyseren welke groeperingen en instellingen betrokken zijn bij het vraagstuk en welke waarden en normen zij hebben.
4. Aangeven welke (tegengestelde) belangen de bij het vraagstuk betrokken groeperingen hebben en welke machtsmiddelen zij hebben om (binnen de gegeven sociaal economische structuur) voor hun belangen op te komen.
5. Aangeven in welke mate er sprake is van ongelijkheid als het gaat om het aanwenden van machtsmiddelen door betrokken groeperingen.
6. Aangeven welke relatie er bestaat tussen de belangen van de betrokken groeperingen en hun maatschappelijke positie.
7. Voorbeelden geven van het beleid van de overheid bij de aanpak van het vraagstuk
8. Fasen onderscheiden in het tot stand komen van het overheidsbeleid bij de aanpak van dit vraagstuk.
9. Noemen welke opvattingen van politieke stromingen en/of politieke partijen over dit vraagstuk te herkennen zijn.
10. Uitleggen dat het tot stand gekomen beleid inzake het vraagstuk een gevolg is van een compromis.
11. Mogelijkheden noemen die de betrokken groeperingen hebben om invloed uit te oefenen op het politieke besluitvormingsproces en waarin deze groeperingen verschillen.
12. Beschrijven welke rol massamedia vervullen ten aanzien van het vraagstuk
13. Verschillende informatiebronnen over het vraagstuk vergelijken met betrekking tot de vraag of deze meer of minder objectief zijn.
14. Met voorbeelden uit informatiebronnen over het vraagstuk verduidelijken welke waarden, normen, vooroordelen en stereotypen overgedragen worden met gebruikmaking van de begrippen selectieve waarneming en referentiekader.
15. Een van de theorieën over de beïnvloeding van mensen door de media toepassen op gegeven informatiebronnen.
16. Een gefundeerd eigen standpunt ten aanzien van het vraagstuk formuleren en daarbij het eigen standpunt relateren aan:
 - de verworven kennis en inzichten uit de kerndelen;
 - de verschillende visies van groeperingen en/of politieke partijen op oorzaken en aanpak van het vraagstuk;
 - de principes van democratie en rechtsstaat.

De kandidaat kan:

1. In de voorbereidingsfase
 - onderwerp, doel en publiek van het sectorwerkstuk bepalen;

- relevante vragen formuleren, die hij/zij met het sectorwerkstuk wil beantwoorden.
2. In de uitvoeringsfase
 - informatie verwerven uit schriftelijke, mondelinge en audiovisuele bronnen, mede met behulp van informatie- en communicatietechnologie;
 - uit deze informatiebronnen relevante inhoudselementen kiezen en deze passend ordenen en verwoorden;
 - strategieën hanteren, die op het bereiken van de benodigde lees-, schrijf en luister-kijkdoelen zijn afgestemd.
 3. In de afsluitingsfase
 - de bewerkte informatie presenteren op een doel- en publiekgerichte wijze.
 4. In de evaluatiefase
 - reflecteren op het proces van het werken aan het sectorwerkstuk en het product: het sectorwerkstuk;
 - het belang aangeven van het gemaakte sectorwerkstuk voor vervolgstudie, toekomstige beroepspraktijk of algemene vorming.

De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan.

1. Zich bewust worden van de eigen achtergrond, interesses, motivatie, sterke en zwakke punten door terug te kijken op eigen ervaringen en deze schriftelijk, mondeling en/of beeldend weer te geven.
2. De rol en het belang aangeven van politieke en sociale kennis en vaardigheden in discussie over maatschappelijke vraagstukken.
3. Onderzoeksvaardigheden, keuzevaardigheden, reflectievaardigheden en sociaal-communicatieve vaardigheden inzetten ten behoeve van het eigen keuzeproces.
4. Eigen waarden en normen verwoorden ten aanzien van betaalde en onbetaalde arbeid en zorgtaken.
5. De betekenis verwoorden van een mogelijke arbeidsrol voor zichzelf en anderen.

De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan II.

1. De eigen mogelijkheden en interesses in maatschappijleer verwoorden in het licht van vervolgstudie, beroepen en maatschappelijk functioneren.
2. De rol en het belang aangeven van politieke en sociale kennis en vaardigheden in verschillende arbeidsgebieden en werksoorten.
3. De eigen interesse en affiniteit verwoorden met bepaalde arbeidsgebieden, werksoorten, functies en opleidingen.